

Петрученко Н.М.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ ІЗ СОМАТИЧНИМИ ВАДАМИ

Петрученко Н.М. Формування особистісної готовності до професійної діяльності у студентів із соматичними вадами. В статті визначено соціально-психологічні аспекти формування особистісної готовності до професійної діяльності у студентів із соматичними вадами та наведено результати дослідження особливостей особистісного компоненту готовності до професійної діяльності студентів ВНЗ, що мають соматичні вади.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, особистісний компонент, формування готовності, студенти із соматичними вадами, професійна діяльність.

Петрученко Н.М. Формирование личностной готовности к профессиональной деятельности у студентов с соматическими нарушениями. В статье определены социально-психологические аспекты формирования личностной готовности к профессиональной деятельности у студентов с соматическими нарушениями и приведены результаты исследования особенностей личностного компонента готовности к профессиональной деятельности студентов ВУЗ, имеющих соматические пороки.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, личностный компонент, формирование готовности, студенты с соматическими нарушениями, профессиональная деятельность.

Постановка проблеми. В умовах постійного збільшення професійних вимог до майбутнього фахівця та зростання кількості осіб із соматичними вадами, виникає потреба у міждисциплінарному вивченні тих проблем, що є передумовою несформованої психологічної готовності студента із соматичними вадами в період закінчення ВНЗ.

Сьогодні в психології постійно збільшується увага до проблеми психічного розвитку та особистісного становлення осіб з особливими потребами. Так значна увага приділяється вирішенню проблеми створення психологічно обґрунтованих сприятливих передумов сприяння їх професійному становленню, розробці умов інтегрованого середовища. Але глибоке вивчення психологічних особливостей особистості із соматичними вадами, яка знаходиться на шляху формування психологічної готовності до професійної діяльності, залишається поза прискіпливою увагою, що й зумовило наш інтерес до даної актуальної та важливої проблематики.

Вихідні передумови. Дослідниками визначено, що саме психологічна готовність фахівця до професійної діяльності є однією з найважливіших передумов ефективної професійної діяльності та впливає на досягнення фахівцем високого рівня професіоналізму в тій професійній діяльності, котрою він займається.

Здійснене М.Є. Чайковським комплексне соціологічне, психологічне, фізичне та педагогічне обстеження засвідчило, що у студентів із соматичними вадами на початку навчання у ВНЗ наявні суттєві відхилення у відповідних сферах. Такі студенти характеризуються заниженою самооцінкою щодо соціальної сфери та соціально-економічного аспекту якості життя, зниженими адаптивними характеристиками.

Особливої уваги потребує дослідження формування особистісної готовності до професійної діяльності у студентів із соматичними вадами. Дослідники зазначають, що для таких студентів характерним є низка суттєвих особистісних проблем. Так, Скрипник В.А. у своїй роботі «Особливості соціально-психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами» зазначає, що суттєві особистісні труднощі у таких студентів зумовлені деформуючим впливом хронічного захворювання (порушення психічних пізнавальних функцій, зниження самооцінки та рівня домагань, прояв акцентуацій рис характеру, неадекватність взаємин зі здоровими студентами та викладачами тощо).

Як зазначає Л.І. Божович у своїх роботах, важке хронічне соматичне захворювання передусім суттєво змінює всю соціально-психологічну ситуацію розвитку людини. Що безумовно впливає на розвиток її особистості, на вихідні (базові) умови формування того чи іншого особистісного компоненту.

О. Камінська у своїх наукових роботах вказує, що усвідомлення людиною своїх фізичних вад, власної неповноцінності порівняно з іншими людьми, не може не позначатись на специфіці формування ставлення особистості до себе. Людина із такими вадами часто схильна концентруватися на своїх недоліках, не помічаючи власних позитивних рис та сильних сторін свого "Я". При спілкуванні з оточуючими її увага часто акцентується саме на негативних оцінках та висловлюваннях, що слугують підтвердженням власної точки зору, в той час як позитивні оцінки нівелюються та знецінюються.

Лебедева А.А. в своїй наукових працях, акцентує увагу на наявність особливої структурної організації компонентів особистісного потенціалу студентів із соматичними вадами, порівняно зі студентами без таких вад. В наукових працях автора зазначається, що у студентів без інвалідності зв'язки між особистісними характеристиками широкі, взаємозамінні та гнучкі, тоді як у студентів із соматичними вадами ці зв'язки зоорганізовані односпрямовано та досить жорстко (– вони не є гнучкими). Основною ж відмінністю є те, що в структурі особистості студентів із соматичними вадами багато показників, таких як задоволеність, осмисленість свого життя тощо, пов'язані між собою через певну ключову характеристику – "вітальність". Вітальність як життєва енергія, як мужність стає для інваліда найважливішою категорією саморегуляції. Саме вольове прийняття соціальної життєвої ситуації, особливості своєї фізіології, дозволяє такій людині радіти життю, цінувати життя, і, що важливо, знаходити нові смисли, що далі служить опорною точкою для розвитку особистості.

Аналізуючи сучасні дослідження, ми бачимо, що потрібно детально дослідити компоненти психологічної готовності до професійної діяльності у студентів із соматичними вадами, на етапі їх формування для розуміння механізмів впливу і розвитку, що, у свою чергу, покращить рівень сформованості готовності до професійної діяльності студентів із соматичними вадами, котрі вже завтра будуть спеціалістами і повинні будуть працювати.

Мета статті. визначення особливостей формування особистісної готовності до професійної діяльності у студентів із соматичними вадами.

Виклад методики і результати дослідження. При дослідженні особистісного компоненту психологічної готовності до професійної діяльності студентів нами використовувались: для аналізу особистісної готовності «Методика дослідження само ставлення» Р. Пантелеєва та В. Століна, Методика дослідження смисложиттєвих орієнтацій Д. Крамбо та Л. Махолік в адаптації Д.О. Леонтєєва, Самоактуалізаційний тест Е. Шострома, 16-ти факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела 16-PF та Опитувальник Келлермана-Плутчика.

Аналізуючи результати, отримані за допомогою методики Р. Пантелеєва та В. Століна, які характеризують само ставлення досліджуваних студентів, ми з'ясували, що більшість показників, які характеризують само ставлення, достовірно відрізняється у здорових студентів, та студентів із соматичними вадами (від $p \leq 0,05$ до $p \leq 0,001$).

Студенти із соматичними вадами, у середньому мають істотно нижчий показник "глобального само ставлення", який характеризує інтегральний рівень цього особистісного явища. Отримані нами результати дослідження свідчить про яскраво виражену тенденцію в студентів із соматичними вадами порівнянно зі здоровими студентами, до формування внутрішньо недиференційованого почуття більше "проти", ніж "за" само ставлення до самого себе. Результати дослідження показують, що прийняття позиції "проти" себе самого не дозволяє особистості ставити перед собою висок прагнення, цілі та мету. Така установка не дає можливості студенту навіть поставити перед собою за мету досягти високого професіоналізму. Тому, що почуття внутрішнього "проти" не залишає людині шансів на віру у власні сили.

Достовірно нижчими у студентів із соматичними вадами є такі важливі показники позитивної складової само ставлення як "самоповага", "аутосимпатія" та "очікуване позитивного ставлення до себе від інших". Це свідчить про нижчий рівень у студентів із соматичними вадами таких важливих характеристик особистісного компоненту психологічної готовності до професійної діяльності як віра у свої сили, здібності, можливості бути "господарем" власного життя, позитивність самооцінки, самосхвалення, самопослідовність, саморозуміння, налаштованість на позитивне ставлення до себе з боку оточуючих. Тобто, основні особистісні якості та характеристики, що є критеріями для становлення успішного працівника, окрім власне професійних компетенцій, у студента із соматичними вадами є значно заниженими. Такі особливості особистості не лише затрудняють вибір майбутнього місця праці, але й безпосередньо впливають на успішність чи неуспішність у професійній діяльності фахівця.

Із основних шкал методики обидві досліджувані вибірки достовірно не відрізняються одна від одної лише за шкалою самоінтерес. Тобто, студенти із соматичними вадами і студенти здорові не мають яскраво виражених відмінностей між інтересом до свого персонального "Я".

За результати дослідження, після опрацювання методики, ми отримали дані, що студенти із соматичними вадами мають достовірно нижчі показники за такими шкалами як "самовпевненість", "ставлення інших", "самоприйняття".

Особливості цих студентів такі, що почуття самовпевненості є низьким, а очікування оцінок від оточуючих, зазвичай, негативне, з осудженням чи нерозумінням. Така особистість має внутрішню невпевненість і не очікує зовнішнього схвалення.

Далі проаналізуємо отримані результати, які характеризують особливості смисложиттєвих орієнтацій (методика Д. Крамбо та Л. Махолік в адаптації Д.О. Леонтєва).

Отримані нами дані засвідчують наявність достатньо вираженої специфіки смисложиттєвих орієнтацій студентів, які мають соматичні вади, порівняно зі здоровими. Так, перша група студентів має достовірно нижчі показники (від $p \leq 0,01$ до $p \leq 0,001$) за трьома субшкалами тесту СЖО: "процес життя, або інтерес та емоційна насиченість життя", "локус контролю-Я (Я - господар життя)" та "локус контролю-життя, або керованість життя" (як і зумовлений цим нижчий "загальний показник СЖО"). У той же час, за двома субшкалами ("цілі в житті" та "результативність життя") середньогрупові показники досліджуваних вибірок практично не відрізняються.

Це, відповідно до інтерпретації субшкал методики, свідчить про те, що студенти із соматичними вадами меншою мірою ніж здорові схильні сприймати процес свого життя як цікавий, емоційно насичений і наповнений змістом, характеризуються незадоволеністю в сьогоденні своїм життям. Формування психологічної готовності до професійної діяльності потребує наявності інтересу до змісту цієї діяльності. Не сприйняття взагалі процесу життя, як цікавого, емоційно наповненого прокладає шлях до невілювання такої цікавості на шляху професійного становлення. Також для студентів із соматичними вадами меншою мірою притаманна віра в свої сили контролювати події власного життя, а більшою – що життя людини невідвладне свідомому контролю, свобода ж вибору ілюзорна і безглуздо що-небудь загадувати на майбутнє. Тому, навіть, на перших кроках формування особистісної готовності до професійної діяльності, таких як власний вибір майбутньої професії, людина із соматичними вадами може через відсутність віри у власні сили та контроль власного життя, покласти цей вибір на оточуючих, при цьому не очікуючи від них розуміння та підтримки її потреб.

У той же час, студенти із соматичними вадами практично не відрізняються від здорових за наявністю в житті цілей у майбутньому, які надають життю усвідомленість, спрямованість і часову перспективу. А також за позитивністю оцінки пройденого відрізка життя, відчуттям продуктивності та осмисленості вже прожитої його частини.

Таке позитивне ставлення до власного досвіду, до власної продуктивності прожитої частини життя є одним із показників, що, дозволяє психічній та соціальній службам при ВНЗ, значно покращити студентам із соматичними вадами рівень сформованості особистісної готовності до професійної діяльності, адже вони самі цінують процес навчання та досягнуті результати.

Досить характерні результати щодо специфіки самоактуалізації студентів, які мають соматичні вади, отримано за допомогою Самоактуалізаційного тесту Е. Шострома – САТ.

За обома базовими шкалами тесту – "компетентності в часі" та "підтримки" студенти із соматичними вадами мають у середньому достовірно нижчі за здорових студентів показники ($p \leq 0,05$). Хоча за абсолютними значеннями ця різниця є не принциповою і свідчить лише про наявність певної тенденції. Зокрема, свідчить, що студенти, які мають соматичні вади, дещо меншою мірою, за здорових студентів, здатні жити теперішнім часом (пережити теперішній момент свого життя у всій його повноті, а не просто як фатальний наслідок минулого або підготовку до майбутнього "справжнього життя"), відчувати нерозривність минулого, сьогодення і майбутнього (бачити своє життя цілісним). Такі студенти, у середньому, менш незалежні у своїх вчинках, більше підвладні зовнішньому впливу.

Більш цікавим є аналіз за додатковими шкалами. Так студенти із соматичними вадами мають достовірно нижчі показники ($p \leq 0,05 - 0,01$) за обома шкалами, які утворюють "блок цінностей" – "ціннісних орієнтацій" та "гнучкості поведінки". Це свідчить, що вони меншою мірою поділяють цінності, які властиві особистості, що успішно самоактуалізується, а також виявляють гнучкість при реалізації своїх цінностей в поведінці та взаємодії з оточуючими людьми, здатність швидко і адекватно реагувати на мінливу ситуацію.

Так само достовірно нижчі показники такі студенти мають за шкалами "блоку почуттів" (шкали "сензитивності до себе" і "спонтанності") та блоку самосприйняття (шкали "самоповаги" і "самоприйняття"). Це говорить про те, що ці студенти, певною мірою, менш здатні віддавати собі звіт у своїх потребах і почуттях, відчувати і рефлексувати їх; менш здатні поводити себе природно і розкуто, демонструвати оточуючим свої емоції. Також свідчить й про їхню меншу здатність до поцінування своїх достоїнств, переваг, до прийняття себе такими, якими вони є.

Разом із тим, встановлено відсутність достовірних відмінностей між досліджуваними вибірками за трьома блоками та відповідним їм шістьма шкалами: 1) "блоком концепції людини" (шкали "поглядів на природу людини" і "синергії"); 2) "блоком міжособистісної чутливості" (шкали "прийняття агресії" і "контактності"); 3) "блоком ставлення до пізнання" (шкали "пізнавальних потреб" і "креативності").

Це свідчить (за першим блоком з названих), що студенти із соматичними вадами мають приблизно такі самі, як і здорові студенти, погляди на природу людини, на дихотомію мужності-жіночності, раціональності-емоційності. Таку ж здатність до цілісного сприйняття світу і людей, до розуміння пов'язаності протилежностей.

За другим – що обидві досліджувані вибірки мають однакову здатність приймати своє роздратування, гнів та агресивність, до суб'єкт-суб'єктного спілкування, до швидкого встановлення глибоких і тісних емоційно-насичених контактів з людьми.

За третім – однакову вираженість прагнення до придбання знань про навколишній світ (до останньої шкали – "креативності", ми більш докладно повернемося при аналізі креативного компоненту психологічної готовності).

Результати дослідження 16-ти факторного особистісного опитувальника Р. Кеттела 16-PF, які характеризують особистісний компонент психологічної готовності здорових студентів та із соматичними вадами показали, що студенти із соматичними вадами мають практично такі самі показники як і здорові студенти за факторами "інтелект", "стриманість", "чутливість" та "самоконтроль". Це свідчить про те, що обидві досліджувані вибірки не відрізняються за кмітливостю, вмінням аналізувати ситуації, здатністю до осмислених висновків, інтелектом, загальною культурою, експресивністю, чутливістю, обачливістю, відповідальністю, дисциплінованістю, точністю у виконанні соціальних вимог, контролі за своїми емоціями та турботою про свою репутацію.

У той же час, здорові студенти мають достовірно вищі показники ($p \leq 0,05 - 0,001$) за факторами "емоційна стійкість", "сміливість" та достовірно нижчий показник за фактором "впевненість-тривожність" ($p \leq 0,001$). Це говорить про те, що студенти із соматичними вадами, порівняно зі здоровими, вирізняються: більшою нетерпимістю, нетерплячістю, дратівливістю, вразливістю, схильністю до стурбованості, уникнення вирішення складних питань; меншою сміливістю, заповзятливістю, активністю, готовністю до ризику і співробітництва з незнайомими людьми в незнайомих обставинах, здатністю приймати самостійні, неординарні рішення; меншою життєрадісністю, безтурботністю, впевненістю в собі, холоднокрівністю, спокоєм.

Завершимо аналіз отриманих в дослідженні результатів, що характеризують особистісну психологічну готовності студентів до професійної діяльності, результатами, які показують особливості вираженості основних механізмів психологічного захисту досліджуваної вибірки за Опитувальником Келлермана-Плутчика.

Згідно до отриманих даних, найбільша напруженість психологічних захистів у студентів спостерігається за такими їх механізмами як "заперечення реальності", "компенсація" та "реактивні утворення". При цьому, досліджувані вибірки достовірно відрізняються за рівнем вираженості трьох механізмів – "заперечення реальності", "раціоналізація" та "реактивні утворення" ($p \leq 0,05 - 0,001$). І всі три механізми мають більший рівень вираженості у студентів, які мають соматичні вади.

Людина, яка має соматичні вади, цілком природно з метою збереження особистісної цілісності, самоповаги, соціальної адаптації певною мірою "заперечувати реальність" – на фоні небажання усвідомлювати певні факти дійсності, які можуть, якщо їх визнати надто болючими, полинати у емоційно приємні мрії та фантазії. Так само як і намагатися раціонально інтерпретувати певні ситуації та змінювати знак неможливих для реалізації потреб на протилежний.

Висновки. Формування психічної готовності продовжується на всіх етапах професійного становлення фахівця. Проблема психологічної готовності особистості до професійної діяльності вважається однією із найбільш актуальних для

сучасних психології навчання та праці. Особистісна готовність до професійної діяльності студента з соматичними вадами не формується поза особливостями внутрішнього "Я". Саме внутрішня картина світу та очікування від оточуючих виступають тими вихідними умовами, що або дають віру у власні сили та можливість особистістю із соматичними вадами, або ж, навпаки, виступають основою сприйняття життя, як неконтрольованого процесу.

Перспективи подальших досліджень. полягають у розробці системи практичних заходів, спрямованих на психологічне забезпечення розвитку особистісної готовності до професійного становлення осіб, які мають соматичні вади (від сприяння їх професійній адаптації до досягнення рівня вищої професійної майстерності).

Список використаних джерел

1. Божович Л.И. Избранные психологические труды. Проблема формирования личности / Л.И. Божович. – М.: Международная педагогическая академия, 1995. – 212 с.
2. Камінська О. Особливості формування самоставлення студентів з особливими потребами / Камінська О. Український науковий журнал Освіта регіону. Політологія психологія комунікації. – 2010. – № 1. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.social-science.com.ua/публікація/216>
3. Комар Т.О. Особливості особистісного розвитку студентів з особливими потребами та студентів норми / Т.О. Комар // Психологія. Збірник наукових праць. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. Випуск 24, 2004. – С. 268-277.
4. Лебедева А.А. К проблеме повышения качества жизни и субъективного благополучия студентов с ограниченными возможностями здоровья в условиях инклюзивного образования / А.А. Лебедева // Другое детство. Сборник тезисов участников Второй Всероссийской научно-практической конференции по психологии развития. – М. : МГППУ, 2009. – С. 218-220.
5. Скрипник В.А. Особливості соціально-психологічної адаптації першокурсників з особливими потребами: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 / В.А. Скрипник; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2006. – 20 с.
6. Томчук М.І. Психологія адаптації до навчання студентів з особливими потребами: Монографія / М.І. Томчук, Т.О. Комар, В.А. Скрипник. – Вінниця: Глобус-Прес, 2005. - 226 с.
7. Чайковський М.Є. Соціально-педагогічні умови реабілітації студентів з особливими потребами: Автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.05 / М.Є. Чайковський; Ін-т пробл. виховання АПН України. – К., 2006. – 20 с.

Spisok vikoristanih dzherel

1. Bozhovich L.I. Izbrannyye psihologicheskie trudy. Problema formirovaniya lichnosti / L.I. Bozhovich. - M.: Mezhdunarodnaya pedagogicheskaya akademiya, 1995. - 212 s.
2. Kamins'ka O. Osoblivosti formuvannja samostavlennja studentiv z osoblivimi potrebami / Kamins'ka O. Ukraïns'kij naukovij zhurnal Osvita regionu.

Politologija psihologija komunikacii. – 2010. - № 1. - [Elektronnij resurs]. - Rezhim dostupu <http://www.social-science.com.ua/publikacija/216>

3. Komar T.O. Osoblivosti osobistisnogo rozvitku studentiv z osoblivimi potrebami ta studentiv normi / T.O. Komar // Psihologija. Zbirnik naukovih prac'. - K.: NPU imeni M.P. Dragomanova. Vipusk 24, 2004.- S. 268-277.
4. Lebedeva A.A. K probleme povyshenija kachestva zhizni i sub#ektivnogo blagopoluchija studentov s ogranichennymi vozmozhnostjami zdorov'ja v uslovijah inkluzivnogo obrazovanija / A.A. Lebedeva // Drugoe detstvo. Sbornik tezisev uchastnikov Vtoroj Vserossijskoj nauchno-prakticheskoy konferencii po psihologii razvitija. - M. : MGPPU, 2009. - S. 218 – 220
5. Skripnik V.A. Osoblivosti social'no-psihologichnoï adaptacii pershokursnikov z osoblivimi potrebami: Avtoref. dis... kand. psihol. nauk: 19.00.07 / V.A. Skripnik; Nacional'na akademija Derzhavnoï prikordonnoï sluzhbi Ukraïni im. Bogdana Hmel'nic'kogo. - Hmel'nic'kij, 2006. – 20 s.
6. Tomchuk M.I. Psihologija adaptacii do navchannja studentiv z osoblivimi potrebami: Monografija / M.I. Tomchuk, T.O. Komar, V.A. Skripnik. - Vinnicja: Globus-Pres, 2005. - 226 s.
7. Chajkovs'kij M.C. Social'no-pedagogichni umovi rehabilitacii studentiv z osoblivimi potrebami: Avtoref. dis... kand. ped. nauk: 13.00.05 / M.C. Chajkovs'kij; In-t probl. vihovannja APN Ukraïni. — K., 2006. — 20 s.

Petrochenko N. M. The formation of personal readiness for professional activity of students with a physical disability. In the article the social and psychological aspects of personal preparedness for professional work with students with physical disabilities and the results of the study features personal preparedness component to the profession of university students with physical disabilities. Studies show that a complex chronic physical illness certainly transforming all the socio-psychological situation of human impact on its further formation. It has a significant impact on the internal position on all the circumstances of life. Awareness of disability can not affect the specificity of individual attitudes to themselves, the idea itself in the surrounding world. A person with such disabilities often tends to focus on their faults, not noticing their positive features. Our results showed that students with physical disabilities with reduced levels of these personal characteristics such important component of psychological readiness for professional activity as a belief in their abilities, skills, the ability to be the "master" of his own life, positivity self-disposition to a positive attitude toward myself from others. For successful professional formation and development of personal readiness for professional activity the main purpose of psychological support for the training of students with disabilities is harmonious personal and professional development. Which is possible only if drawing attention to the psychological characteristics of personal identity component of somatic defects.

МОТИВАЦІЙНІ КОМПОНЕНТИ АКАДЕМІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

Пилипенко Н.М. Мотиваційні компоненти академічного консультування майбутніх фахівців. Здійснено аналіз мотиваційних компонентів академічного, як однієї з моделей психологічного консультування. Емпірично виявлено різні рівні розвитку – від високого до низького – психологічної компетентності студентів. З'ясовано, що у психологічно компетентних студентів наявні мотиви професійного зростання. Встановлено мотиваційні бар'єри замовлень студентами психологічних консультувань.

Ключові слова: академічне консультування, мотивація досягнення успіху, особистісно-професійне становлення, психологічна компетентність.

Пилипенко Н.Н. Мотивационные компоненты академического консультирования будущих специалистов. Осуществлён анализ мотивационных компонентов академического, как одной из моделей психологического консультирования. Эмпирически обнаружены разные уровни развития – от высокого к низкому – психологической компетентности студентов. Выяснено, что у психологически компетентных студентов имеются мотивы профессионального роста. Установлены мотивационные барьеры заказов студентами консультирования.

Ключевые слова: академическое консультирование, мотивация достижения успеха, профессиональное становление, психологическая компетентность.

Вступ. Європейські стандарти, що впроваджені для забезпечення якості вищої освіти в українські навчальні заклади, підвищили вимоги до особистісних і професійних характеристик випускників вищих навчальних закладів. Визначальним для якості освітнього процесу є формування професійної мотивації у майбутніх фахівців. Успішному професійному становленню студентів часто перешкоджають невирішені навчальні проблеми як психологічне підґрунтя слабкої самореалізації. Професійним обов'язком психолога, який до того ж повинен бути представником викладацького складу навчального закладу, є надання консультативної допомоги студентам у неблагополучних для них навчальних ситуаціях як однієї з вагомих умов їх особистісного зростання і професійного становлення. Ми поділяємо точку зору вітчизняних психологів, що "... від успішного психологічного забезпечення навчально-виховного процесу великою мірою залежить ефективність підготовки молодих кадрів" [5, с. 377].

Вихідні передумови - останні дослідження і публікації. У вивчення питання про особистісний і професійний розвиток особистості вагомих внесок зробили такі українські дослідники, як Г.О. Балл, М.Й. Боришевський, Г.С. Костюк, С.Д. Максименко, В.О. Моляко, В.А. Семиченко, Н.В. Чепелева та ін. Консультативну роботу психолога – як надання допомоги студентам і співробітникам вищого навчального закладу щодо вирішення їх психологічних